

Lähisuhdeväkivallan vastainen työ Etelä- Karjalassa

Kooste v. 2023

Sisällys

Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivaltakooste vuodelta 2023.....	1
1. Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastainen työryhmä.....	1
2. Työryhmän suunnittelu- ja kehittämistyö vuonna 2023.....	3
2.1. Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinointi	3
2.2. TOP-lähisuhdeväkivallan vastainen koulutus	3
2.3. Avainhenkilömalli	4
2.4. Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn vuosittainen kooste	4
2.5. Palveluketjut (myöh. palvelupolut)	4
2.6. Kouluterveyskysely 2023	5
2.7. Kansallinen lähisuhdeväkivaltatyön verkosto	5
2.8. Lähestymiskiellon lakiuudistus.....	5
2.9. FGM – tyttöjen ja naisten silpomisen ehkäisy.....	6
2.10. Raisauskriisikeskus tukinaisen esittely	6
2.11. THL:n väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä	6
2.12. Ajankohtaiset aiheet ja tiedottaminen.....	6
3. Lähisuhdeväkivallan ilmeneminen Etelä-Karjalassa.....	7
3.13. Etelä-Karjalan hyvinvointialueen yksiköt	7
3.13.1. Sosiaali- ja kriisipäivystys.....	7
3.13.2. Turvakoti.....	9
3.13.3. Lapsiperhesosiaalityö.....	10
3.13.4. Lastensuojelu.....	12
3.13.5. Lastenvalvojat	13
3.13.6. Neuvola	14
3.13.7. Lastenpsykiatria	15
3.13.8. Aikuissosiaalityö ja kotouttava sosiaalityö	15
3.13.9. Iäkkäiden palvelut.....	18
3.13.10. Vammaispalvelu	19
3.13.11. Liikkuva päivystysyksikkö ja akuuttisairaalan päivystyspoliklinikka ..	20
3.13.12. Ensihoito.....	21
3.13.13. Moniammatillinen Marak-työ.....	21
3.14. Kaakkois-Suomen poliisilaitos	22
3.14.14. Varhaiskasvatus.....	25
3.14.15. Nuorisotoimi	26

3.14.16. Opetustoimi	26
3.15. Järjestötoimijat	28
3.15.17. Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry/ Väkivaltatyön avopalvelut	28
3.15.18. Etelä-Karjalan Rikosuhripäivystys, RIKU	31
3.15.19. Saimaan kriisikeskus	33
3.16. Perheneuvonta, Lappeenrannan seurakuntayhtymä	34
3.17. LAB ammattikorkeakoulu	35
4. Pohdinta.....	36

Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivaltakooste vuodelta 2023

Etelä-Karjalassa on vuosikymmenien perinteet verkostomaiseen lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön. Alueella toimii poikkihallinnollinen moniammatillinen työryhmä, jonka tehtävänä on suunnitella ja kehittää lähisuhdeväkivallan vastaista työtä ja yhteistyötä. Työryhmän jäsenet kokoavat kukin omien yksiköidensä ja organisaatioidensa lähisuhdeväkivaltanäkymän ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn vuosittaiseen koosteeseen, jonka tuotos on julkaistu tässä vuoden 2023 osalta.

1. Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastainen työryhmä

Poikkihallinnollisessa Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisessa työryhmässä on edustus laajasti alueen eri palveluista. Vuonna 2023 työryhmää on vahvistettu sosiaalipalvelun toimialuejohtaja Anu Koivumäellä, joka edustaa hyvinvointialueen johtoryhmää sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (myöhemmin THL) edustajalla, joka on erikoissuunnittelija Jenni Krogell väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymästä. Työryhmän puheenjohtajana toimii Etelä-Karjalan hyvinvointialueelta erityisasiantuntija Kati Loisa, joka toimii lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinaattorina Etelä-Karjalan alueella ja sihteerinä Marja Ripatti, joka toimii sosiaaliohjaaja poliisilaitoksella Etelä-Karjalan hyvinvointialueella.

Muut tahot, joilla on edustus työryhmässä:

Etelä-Karjalan hyvinvointialue:

- Turvakoti
- Sosiaali- ja kriisipäivystys
- Poliisilaitoksen sosiaalityö
- Aikuisten mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Aikuissosiaalityö ja kotoutumista edistävä sosiaalityö
- Neuvola
- Liikkuva päivystysyksikkö ja akuuttisairaalan päivystyspoliklinikka
- Ensihoito
- Toimintakyky- ja hoivapalvelut
- Lapsiperhesosiaalityö
- Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Lastensuojelu
- Vammaispalvelut
- Perheoikeudelliset palvelut
- Perusterveydenhuollon edustus puuttuu työryhmästä toistaiseksi

Kunnat

- Imatran kaupunki: varhaiskasvatus ja nuorisotoimi
- Lappeenrannan kaupunki: varhaiskasvatus, opetustoimi, nuorisotoimi ja Etelä-Karjalan maahanmuuttopalvelut

Kaakkois-Suomen poliisilaitos

Perheneuvonta, Lappeenrannan seurakuntayhtymä

Rikosseuraamuslaitos

Järjestöt

- Etelä-Karjalan Perhetyön kehittämissyhdistys, väkivaltatyön avopalvelut
- Rikosuhripäivystys
- Saimaan kriisikeskus

LAB- Ammattikorkeakoulu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

2. Työryhmän suunnittelu- ja kehittämistyö vuonna 2023

2.1. Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinointi

Etelä-Karjalan hyvinvointialueella on vuonna 2023 lisätty lähisuhdeväkivaltatyön resurssointia siten, että koordinointiin käytetään yksi henkilötyövuosi. 100 % työaika on jaettu kolmeen tehtävänkuvaan seuraavasti:

- 60 % työajalla lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori Kati Loisa
- 20 % työajalla lähisuhdeväkivaltatyön sosiaalipalvelun vastuhenkilö Ritva Nikkilä (Turvakodin sosiaalityöntekijä)
- 20% työajalla lähisuhdeväkivaltatyön terveydenhuollon vastuhenkilö on vielä 2/2024 nimeämättä

2.2. TOP-lähisuhdeväkivallan vastainen koulutus

Alueen lähisuhdeväkivallan vastaisesta työryhmästä koostettu koulutussuunnitteluryhmä järjesti Etelä-Karjalan alueen ammattilaisille **TOP – Tunnista lähisuhdeväkivalta – Ota puheeksi – ohjaa Palveluihin – koulutussarjan** syksyllä 2023. Koulutussarja sisälsi 3 x 2 h koulutuskerrat hybriditoteutuksella: koulutukseen oli mahdollista osallistua livenä paikan päällä tai teamsilla. Lisäksi koulutuskerrat tallennettiin ja ne on julkaistu hyvinvointialueen verkkosivuilla. Jokaiseen koulutuskertaan osallistui noin 200 Etelä-Karjalan alueen ammattilaista, joista suurin osa oli sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä, mutta myös muita ammattilaisia kunnista, seurakunnasta, järjestöistä.

Koulutuksissa kartoitettiin jatkokoulutustoiveita, joista selkeästi eniten kohdistui lasten ja iäkkäiden kokemaan lähisuhdeväkivaltaan.

2.3. Avainhenkilömalli

Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisessa työryhmässä kävi Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelta erityisasiantuntija Lotta Hällström esittelemässä avainhenkilömallia, jonka he ovat alueellaan kokeneet antoisaksi menetelmäksi juurruttaa lähisuhdeväkivallan osaamista peruspalveluihin.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue hyväksyttiin loppuvuodesta 2023 THL:n käynnistämään avainhenkilömallipilottiin, joka toteutetaan keväällä 2024. Avainhenkilömallin avulla luodaan kattava, hajautettu perustason väkivaltatyön malli organisaatioiden eri osiin. Avainhenkilökoulutuksessa keskeisessä roolissa on ammattilaisten kouluttaminen tunnistamaan ja puuttumaan lähisuhdeväkivaltaan osana normaalia työtänsä ja toimintamalli mahdollistaa ammattilaisten verkostoitumisen yli sektorirajojen.

Avainhenkilömallikoulutuksen avulla vahvistetaan väkivaltatyön osaamista alueen palveluissa. Etelä-Karjalan hyvinvointialueella avainhenkilömallia pilotoidaan Arjen tuen ja toimintakyvyn toimialueella opiskeluhuollossa ja kotihoidossa. Työntekijät ovat itse esittäneet kiinnostuksensa osallistua pilottiin.

2.4. Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn vuosittainen kooste

Työryhmässä laadittiin vuoden 2023 alussa vuosittainen kooste vuoden 2022 lähisuhdeväkivallan näkymästä Etelä-Karjalan alueella.

2.5. Palveluketjut (myöh. palvelupolut)

Lähisuhdeväkivallan työryhmässä perustettiin pientyöryhmä laatimaan palvelupolkuja lähisuhdeväkivallan kokijoille, tekijöille sekä väkivaltaa kokeneille lapsille. Thl järjesti syksyllä 2023 työpajan, jonka jälkeen on jatkettu Etelä-Karjalan alueen palvelupolkujen työstämistä. Työ jatkuu vuonna 2024 ja työskentelyyn otetaan mukaan kokemusasiantuntijoita.

2.6. Kouluterveyskysely 2023

Työryhmässä käytiin loppuvuodesta läpi kouluterveyskyselyn tuloksia koskien väkivallan, syrjinnän ja häirinnän kokemuksia. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä kysymyksiä kyselyssä on kolme:

- kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa
- kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa
- kokenut muiden perheenjäsenten fyysistä väkivaltaa

Väkivallan kokemusten määrät ovat nousseet 4. ja 5. luokkalaisten osalta kaikissa näissä indikaattoreissa edelliseen vuoden 2021 tuloksiin verrattaessa. Etelä-Karjalassa lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden lasten määrä on koko maan lukuja hieman vähäisempiä.

2.7. Kansallinen lähisuhdeväkivaltatyön verkosto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Thl) käynnisti alkuvuodesta 2023 lähisuhdeväkivallan vastaisen työn verkoston, johon on nimetty jäsenet kaikilta hyvinvointialueilta. Etelä-Karjalan hyvinvointialueelta verkoston jäsenenä toimivat edellä mainitut lähisuhdeväkivallan koordinaattori ja vastuuhenkilöt. Verkoston kokoukset toteutetaan joka toinen kuukausi ja joka toinen kuukausi on järjestetty työpajatyöskentelyä eri teemoilla (mm. auttamisen yhteensovittaminen, palvelupolkujen laatiminen, lähisuhdeväkivallan tekijän auttaminen). Thl:n lähisuhdeväkivallan vastaisen työn osaamiskeskitymän erityisasiantuntija Jenni Krogell liittyi Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn työryhmään keväällä 2023.

2.8. Lähestymiskiellon lakiuudistus

Kaakkois-Suomen poliisista Petri Korpisammal esitteli 1.10.2023 voimaan astunutta lakiuudistusta poliisin näkökulmasta. Keskeisiä lakiuudistuksen muutoksia on maksuttomuus, sähköinen valvonta: pantavalvontana tai

puhelimella, lähestymiskiellon hakija ja lähestymiskieltoon määrätty ohjataan saatavilla oleviin tukipalveluihin, poliisi määrää lähestymiskiellon myös omasta aloitteestaan, jos hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojan tarve sitä edellyttää.

2.9. FGM – tyttöjen ja naisten silpomisen ehkäisy

Etelä-Karjalan alueen palveluissa FGM ilmenee vain yksittäisinä tapauksina neuvolapalveluissa ja Joutsenon vastaanottokeskuksessa. Ilmiö on harvinainen, mutta on tärkeää, että ammattilaisilla on perustietoa ilmiöstä, mikäli silpomisuhkaa esiintyy tai asiakkaana on tyttö tai nainen, joka on kokenut silpomisen. Etelä-Karjalan alueella on laadittu ammattilaisille toimintamalli, miten näissä tilanteissa toimitaan.

2.10. Raiskauskriisikeskus tukinaisen esittely

Raiskauskriisikeskus Tukinaisen Lappeenrannan toimipisteeltä Maarit Kuntola ja Sanna Rantalainen esittelivät 16.2.2023 toimintaa työryhmälle.

2.11. THL:n väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä

Jenni Krogell esitteli työryhmälle väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymän toimintaa. Hyvinvointialueen yhteistyössä keskeistä on Thl:n erityisasiantuntijan työn resurssointi hyvinvointialueyhteistyöhön sekä lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinaattoreiden verkostotyöskentelyn koordinointi. Thl vastaa valtakunnallisesti turvakotipalvelujen järjestämisestä ja alueellisten Marak-työryhmien kehittämisestä.

2.12. Ajankohtaiset aiheet ja tiedottaminen

Työryhmän tapaamisissa jaetaan tietoa ajankohtaisista kansallisista lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön liittyvistä teemoista ja koulutuksista, joita on runsaasti tarjolla, esim. Thl:n järjestämänä. Lisäksi työryhmä kannustaa kaikkia

sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden peruspalveluiden ammattilaisia tutustumaan Thl:n Puutu väkivaltaa-verkkokoulutukseen ja lasten kanssa toimiville on suositeltu Barnahusin verkkokoulua.

3. Lähisuhdeväkivallan ilmeneminen Etelä-Karjalassa

Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisen työryhmän jäsenet ovat laatineet koosteet oman yksikkönsä tai organisaationsa työn näkökulmasta.

Lähisuhdeväkivaltaa ei tilastoida systemaattisesti monessakaan palvelussa.

Yksiköissä ja organisaatioissa, joissa lähisuhdeväkivalta kuuluu perustehtävään, tilastotietoa on saatavilla. Järjestötoimijoilla on tilastotietoa saatavilla.

3.13. Etelä-Karjalan hyvinvointialueen yksiköt

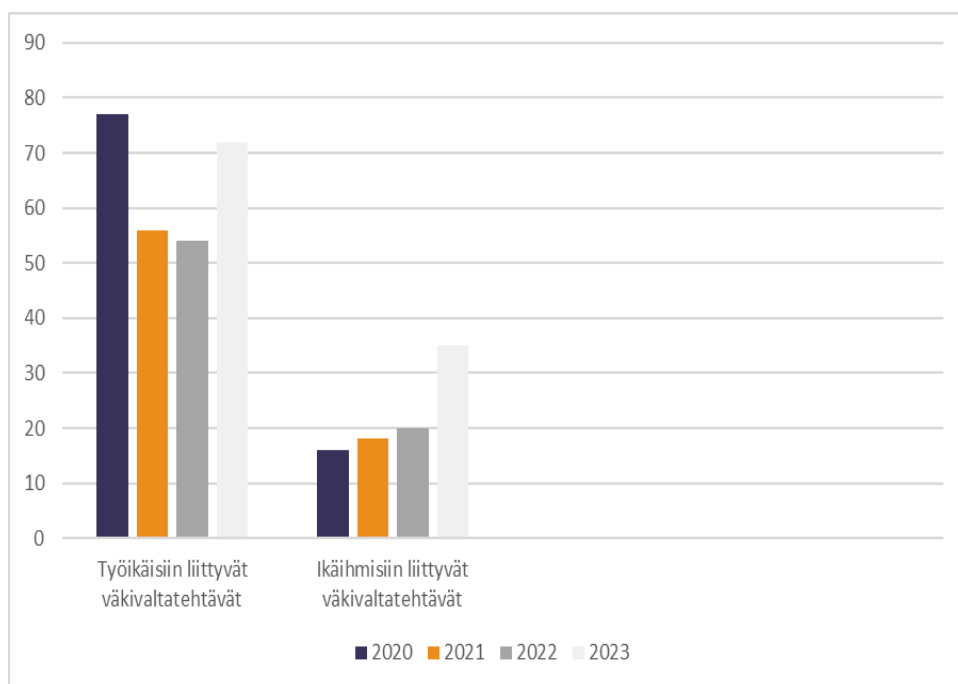
3.13.1. Sosiaali- ja kriisipäivystys

Sosiaali- ja kriisipäivystyksen lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä tehtävissä ei ole vuonna 2023 merkittävää muutosta edellisvuoteen verrattuna. Suurin osa tehtävistä ohjautuu sosiaali- ja kriisipäivystykseen hätäkeskuksen kautta. Lapsiin liittyvien tehtävien kokonaismäärässä ei ole merkittävää muutosta vuoteen 2022 verrattuna. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö- nimikkeellä olevat tehtävät ovat vähentyneet merkittävästi edelliseen vuoteen verrattuna.

Lähisuhdeväkivalta ei tule todellisessa laajuudessaan esille sosiaali- ja kriisipäivystyksessä. Viranomaiset tekevät sosiaali- ja kriisipäivystykseen ilmoituksia enemmän niistä lähisuhdeväkivaltatilanteista, joissa on ollut paikalla lapsia. Työikäisiin liittyvien väkivaltatehtävien tilastoitu määrä on lisääntynyt, ilmoituksia aikuisten välisistä lähisuhdeväkivaltatilanteista, joissa perheeseen ei kuulu lapsia, tulee vähemmän.

Ikäihmisiin liittyviä väkivaltatehtäviä on tullut sosiaali- ja kriisipäivystyksen tietoon selkeästi edellistä vuotta enemmän. Vammaisiin henkilöihin kohdistuva väkivalta ei juurikaan näy sosiaali- ja kriisipäivystyksessä.

Sosiaali- ja kriisipäivystyksestä on edustus Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisessa työryhmässä sekä Marak -työryhmässä. Sosiaali- ja kriisipäivystyksestä osallistuttiin lähisuhdeväkivallan vastaisen työryhmän järjestämään kolmeosaiseen lähisuhdeväkivalta -teemaiseen koulutussarjaan: TOP – Tunnista lähisuhdeväkivalta, Ota puheeksi ja ohjaa Palveluihin. Sosiaali- ja kriisipäivystyksestä oltiin mukana Suomen kansallisen väkivaltaobservatorion järjestämässä Valoa, ei väkivaltaa -kampanjassa. Kampanjalla puolustetaan naisten ihmisoikeuksia, ruumiillista koskemattomuutta ja oikeutta väkivallattomaan elämään.

3.13.2. Turvakoti

Turvakoti tarjoaa välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Palvelua tarjotaan ensisijaisesti lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille henkilöille ja perheille.

Turvakotipalvelut ovat

- asuinpaikasta riippumatta
- asiakkaille maksuttomia
- tarjolla perheille ja yksittäisille asiakkaille, iästä ja sukupuolesta riippumatta
- tarvittaessa käytettävissä myös nimettömänä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa turvakotipalvelujen järjestämisestä, palveluverkoston koordinoinnista ja kehittämisestä.

Vuonna 2023 turvakodille on ohjattu aiempaa enemmän asiakkaita muista turvakodeista, kun ensisijainen turvakoti on ollut täynnä. Enemmistö asiakkaista on kuitenkin Etelä-Karjalan alueelta - lähinnä Imatralta ja Lappeenrannasta. Myös Etelä-Karjalan hyvinvointialueen turvakodilta on ohjattu toiseen turvakotiin. Puhelimitse tulleet yhteydenotot ovat lisääntyneet edelliseen vuoteen verrattuna. Kuten kahtena edellisellä vuotena, vuonna 2023 yli puolet asiakkaista tuli turvakodille ensimmäistä kertaa. Yleensä väkivallan tekijä oli puoliso tai seurustelukumppani. Suurin osa asiakkaista jättää rikosilmoituksen tekemättä ja heti turvakotijakson jälkeen 1/3 jatkoi asumista väkivallantekijän kanssa.

Etelä-Karjalan hyvinvointialueen turvakodin asiakasmäärä on kasvanut edellisvuosista. Vuonna 2023 asiakkaiden kokema väkivalta on painottunut aikuisasiakkaille ikävuosiin 35-44, yli 65 vuotiaista ei turvakodilla ollut.

Turvakodin asiakasmäärät vuodelta 2023

Sarakkeen otsikko	2021	2022	2023
Naiset	36	32	44
Miehet	4	2	4
Sukupuoli muu	1		
Lapset	18	25	33

Etelä-Karjalan turvakodilla väkivalta näyttäytyi useimmin fyysisenä ja henkisenä väkivalta, väkivallan uhkana sekä taloudellisena väkivaltana. Asiakkaiden, ja erityisesti perheiden tilanteet ovat olleet yhä vaikeampia ja turvakotipalvelun rinnalla tarvitaan apua moniammatillisesti eri palveluista, esim. päihde- ja mielenterveyspalveluista, lastensuojelusta sekä rikosuhripäivystyksestä.

Turvakodin ohjaajat ovat osallistuneet TOP-lähisuhdeväkivaltakoulutusten suunnitteluun ja järjestämiseen. Turvakodin palveluesimies, yhdessä sosiaali- ja kriisipäivystyksen kanssa on käynyt pitämässä tietoiskuja poliisille turvakodin ja sosiaali- ja kriisipäivystyksen työskentelystä.

3.13.3. Lapsiperhesosiaalityö

Lapsiperhesosiaalityön perhetyössä kohdataan asiakasperheitä monista eri etnisistä taustoista. Eri kulttuurissa tapahtuvasta kasvatuksesta, muun muassa fyysinen rajoittaminen ja ohjeistaminen lasta ja nuorta kohtaan koetaan sallivaksi. Toisinaan perheiden puheissa kuulee, että he kasvattavat pojista vahvoja ja puolustuskykyisiä ihmisiä, mihin kuuluu fyysinen rangaistus. Tämä taas näkyy nuorten tavassa ratkoa riitoja väkivallalla ja väkivalta puolustautumisena koetaan oikeutettuna.

Perheessä sisarusten välinen fyysinen kontakti nähdään usein sallittuna. Sitä tapaa myös kantasuomalaisissa perheissä.

Neurologiset oireet voivat aiheuttaa impulsiivisuutta ja ovat usein perinnöllisiä ja sen myötä myös vanhempien mallit ratkaista riitoja ovat nopean toiminnan läimäys tai muu, mikä periytyy lapsille.

Perheen aikuiset eivät yleensä kerro perhetyöntekijöille puolison fyysisestä väkivallasta, vaikka asiasta kysyttäisiin suoraan silloin, kun asiakas esim. kertoo kokevansa puolison taholta henkistä väkivaltaa. Väkivalta voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että eroperheissä lapsen tapaamisten sopiminen vanhempien kesken tehdään toisen vanhemman osalta vaikeaksi tai lähes mahdottomaksi. Ei vastata puheluihin tai viesteihin, eikä pidetä kiinni sovituista asioista, jne.

Henkisen väkivallan osalta on vaikea (tai ainakin vaatii aikaa ja pitkää perehtymistä perheen asioihin) perheohjaajana erottaa, milloin on kyse henkisen väkivallan käytöstä ja milloin perheen omasta toimintakulttuurista. Joissain tapauksissa näyttää selkeästi, että kysymyksessä on tahallinen kiusanteko toiselle vanhemmalle, eli henkinen väkivalta.

Kun lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan koko perheen välisiä suhteita, niin fyysistä sekä henkistä väkivaltaa on ilmennyt vanhempien kertomuksen mukaan lapsen ja perheen aikuisen keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vanhemman lapseen kohdistuva henkinen väkivalta näyttää työntekijälle monesti aikuisen vähättelevänä tai jopa lapsen haukkumisena: "hän on laiska", lapsen kuullen.

Aikuinen on myös monesti puhunut perheohjaajalle lapsen kuullen asioita, joissa lasta vähätellään ja tuodaan esiin negatiivisia asioita. Joskus vanhempi on kertonut ylilyönneistä haastavassa tilanteessa, jolloin hän on esimerkiksi läpsäyttänyt lasta tai pohtinut ovatko otteet olleet liian kovakouraisia lasta kohtaan. Vanhempi on joskus kertonut hakeneensa tästä syystä ulkopuolista apua siinä pelossa, että tapahtuma toistuu. Erityisesti äidit ovat tuoneet tätä esille. Useammin työssä kuitenkin kohtaa perheitä, jotka kertovat lapsen käyttäytyvän aggressiivisesti vanhempiaan kohtaan, esim. potkimista, tönimistä, lyömistä ja kohteena on äiti. Henkinen väkivalta näyttää usein perheessä vähättelynä ja hylkäämisinä.

Vanhemman lapseen kohdistaman fyysisen tai henkisen väkivallan taustalla on lähes poikkeuksetta havaittavissa vanhemman väsymys, kuormittuneisuus ja keinottomuus. Vanhemmalla voi olla oma hoitokontakti. Ydinperheissä vanhempien välisen henkisen väkivallan syitä on mahdotonta arvailla, koska perhetyön fokus on usein muissa asioissa kuin vanhempien vuorovaikutuksessa ja perhetyön kesto keskimäärin 3kk.

3.13.4. Lastensuojelu

Lähisuhdeväkivalta lastensuojeluilmoituksissa	2021	2022	2023
Altistuminen perheristiriidoille	112	95	119
Altistuminen väkivallalle	131	140	156
Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta	32	23	24
Lapsen pahoinpitely	132	154	164
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	23	50	38
Lapsen väkivaltaisuus	115	141	183
Vakava riitely	42	16	25
Väkivalta perheessä	154	167	167

Vuonna 2023 Etelä-Karjalan hyvinvointialueella lastensuojeluilmoituksia vastaanotettiin yhteensä 3 742. Tilastotiedon perusteella näyttää siltä, että lähisuhdeväkivaltaan liittyviä lastensuojeluilmoituksia on vuonna 2023 vastaanotettu enemmän kuin vuonna 2022.

Lastensuojelun näkökulmasta lähisuhdeväkivaltaan liittyy usein päihteiden, erityisesti alkoholin käyttö. Lähisuhdeväkivalta perheessä ilmenee usein

parisuhdeväkivaltana lapsen perheeseen kuuluvien aikuisten, vanhempien tai vanhemman ja uuden kumppanin välillä. Väkivallan tapahtumille tyypillistä on, että ainakin toinen osapuoli on ollut tilanteessa päihtynyt.

Lastensuojelutyössä vuonna 2023 on työntekijöiden kokemusten mukaan näkynyt yhä enemmän lasten ja nuorten välinen väkivalta. Tämä ilmiö on havaittavissa myös tilastotiedoissa: lastensuojeluilmoituksia, joissa syynä on lapsen väkivaltaisuus, on vastaanotettu 42 ilmoituksen verran enemmän kuin edellisellä vuonna. Nuorten välillä tapahtuvan väkivallan on useammassa tapauksissa selittänyt velkoihin liittyvät epäselvyydet ja nuoren velkaantuminen taas on liittynyt pääsääntöisesti päihteiden käyttöön.

Lastensuojelun työntekijöillä on ollut mahdollisuus osallistua lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön liittyvään TOP - Tunnista lähisuhdeväkivalta - Ota puheeksi ja - ohjaa Palveluihin -koulutuskokonaisuuteen. Lastensuojelun työntekijä on jäsenenä MARAK-työryhmässä sekä lähisuhdeväkivallan vastaisessa työryhmässä.

3.13.5. Lastenvalvojat

Lastenvalvojen työssä lähisuhdeväkivalta on näyttäytynyt yksittäisinä, jo ennen lastenvalvojan luona asiointia tiedossa olleita lähisuhdeväkivaltatapauksina. Näissä tilanteissa vanhempien välillä on ollut jo määrättyä lähestymiskiello, jolloin lastenvalvoja on voinut tarjota vanhemmille mahdollisuutta asioida erillisillä ajoilla. Näissäkin tilanteissa vuoden 2023 aikana vanhemmat ovat silti olleet halukkaita asioimaan yhdessä.

Erotilanne voi aktivoida väkivaltaista tai vainoavaa käyttäytymistä toista vanhempaa kohtaan. Näissä tapauksissa väärin käyttäytymistä on ollut jo parisuhteen aikana.

Lähisuhdeväkivallan näkökulmasta vuosi 2023 ei juurikaan poikennut aikaisemmista vuosista lastenvalvojen työssä. Työryhmässä on käyty yleistä keskustelua, lisätty tietoisuutta ilmiön olemassaolosta sekä tunnistamisen tärkeydestä. Erillistä toimenpidesuunnitelmaa ei ole tehty.

3.13.6. Neuvola

Vauvaperhetiimi ja neuvolapsykologi

Vauvaperhetiimille ja neuvolapsykologeille on tullut vuonna 2023 ilmi eri väkivallan muotoja noin 10 asiakasperheen kohdalla: fyysistä, henkistä, taloudellista sekä tekstiviestein vainoamista, mitkä ovat liittyneet vanhempien väliseen suhteeseen. Väkivallan muodoista ja henkisestä väkivallasta on käyty keskusteluita useiden asiakkaiden kohdalla.

Väkivallan tai sen uhan taustalla on ollut puolison persoonallisuuteen ja impulssikontrolliin liittyvät tekijät. Väkivallan taustalla on ollut päihteiden käyttöä, parisuhdekriisejä sekä käsittelemättömiä mielenterveyden haasteita.

Lähisuhdeväkivaltaa on otettu entistä rohkeammin puheeksi.

Äitiys- ja lastenneuvola

Neurolavastaanotoilla lähisuhdeväkivalta tulee yllättävän harvoin esiin ja yksittäiselle terveydenhoitajalle tulee vain harvoin lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita, vaikka kansalliset tilastot osoittavat lähisuhdeväkivaltaa esiintyvän pikkulapsiperheissä. Neurolavastaanotoilla pelätään tai häpeillään tuoda esiin lähisuhdeväkivaltaa. Taustalla saattaa olla pelko lastensuojelun mukaan tulosta, vaikka osa asiakkaista tuokin asioita rohkeasti esiin tutulle terveydenhoitajalle. Tyypillisimmät väkivallan muodot ovat fyysinen, henkinen sekä taloudellinen väkivalta.

Äitiys- ja lastenneurolassa ei tilastoida lähisuhdeväkivaltaa. Kaikki perheet eivät ohjaudu neurolan erityisammattiryhmille, joten neurolassa saattaa olla lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita enemmän, kuin mitä niitä tulee ilmi. Lähisuhdeväkivallan kokemusten määriä on vaikeaa arvioida, koska jokainen terveydenhoitaja tekee työtään itsenäisesti ja luottamuksellisesti.

Neurolatyössä on tunnistettu, että päihteet, mielenterveydenongelmat, omat lapsuuden traumat, taloudelliset huolet, heikko koulutustaso sekä kulttuuriset erot voivat altistaa väkivallalle. Monia lapsiperheitä ahdistaa ruuan kallistuminen, tulojen ja lisien leikkaukset, maailman tilanne sekä työttömyys ja lomautukset.

Neuvolassa on osallistuttu organisaatiossa järjestettyyn TOP-lähisuhdeväkivaltakoulutukseen.

3.13.7. Lastenpsykiatria

Lastenpsykiatrian poliklinikalla sekä nuorisopsykiatrian poliklinikalla ja osastolla on tullut hoitojaksojen yhteydessä esiin yksittäisiä lähisuhdeväkivaltatapauksia: henkistä, fyysistä, taloudellista - ja seksuaalinen väkivaltaa. Tilastointia ei tehdä.

Väkivaltaa selittää ja sen ilmenemiseen vaikuttaa esim. vanhempien ero tai eron uhka, vanhempien mielenterveyden häiriöt, päihdeongelmat, kuormittava elämäntilanne kuten sairaudet, työttömyys, taloudelliset vaikeudet, lasten ja nuorten kehitykselliset haasteet ja erityisvaikeudet. Pikkulapsiaikaan liittyvä valvominen, väsymys ja kasvanut tai epätasaisesti jakaantunut vastuu voivat lisätä lähisuhdeväkivallan riskiä. Mitä useampia kuormittavia tekijöitä perheeseen kohdistuu, sitä suurempi riski.

Lastenpsykiatrialta on edustus Marak-työryhmässä, lasten- ja nuorisopsykiatrialta on edustus Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan vastaisessa työryhmässä. Yhteistyötä ja konsultointia tehdään muiden toimijoiden kanssa. Työntekijöitä kannustetaan ja heille mahdollistetaan aiheeseen liittyviin koulutuksiin osallistuminen.

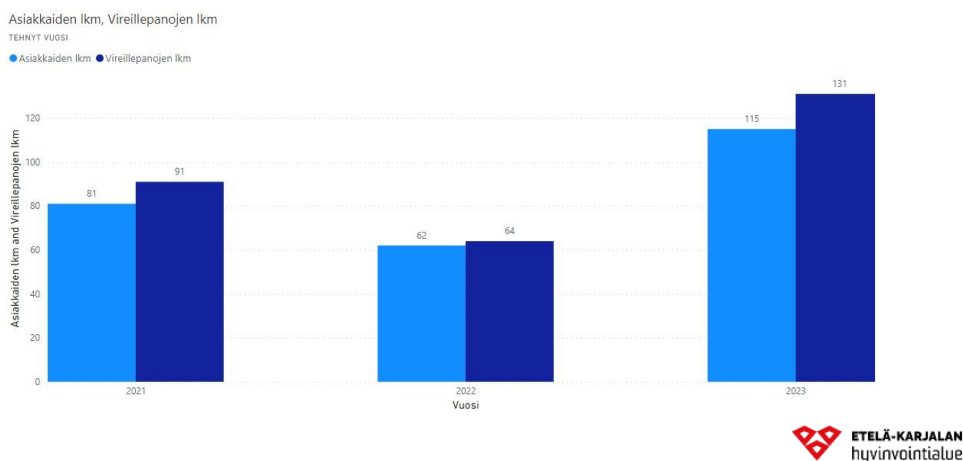
Kehityshaasteena ja tavoitteena on, että lähisuhdeväkivallasta kysytään jatkossa kaikilta asiakasperheiltä, ja lähisuhdeväkivallan riskitekijät tunnistetaan (ennaltaehkäisy, verkostotyö). Pohdintaa on ollut siitä, olisiko lomakkeista lisäarvoa käytäntöjen yhtenäistämiseksi. Kehittämispäivässä käydään läpi Marak-lomakkeen käyttö.

3.13.8. Aikuissosiaalityö ja kotouttava sosiaalityö

Aikuissosiaalityössä ja kotoutumista edistävän sosiaalityössä (29-64 -vuotiaat asiakkaat) on havaittavissa kasvua vuonna 2023 verrattuna kahteen edellisvuoteen sosiaalihuoltolain §35 mukaisissa ilmoituksissa ja yhteydenotoissa, joiden syyksi on tilastoitu väkivalta. Vuonna 2023 tilastoitiin 131 ilmoitusta, kun

vuonna 2022 ilmoituksia tilastoitiin alle puolet vähemmän (64 kappaletta) ja vuonna 2021 91 kappaletta.

Työikäisten palveluihin kirjautuneet sosiaalihuoltolain mukaiset ilmoitukset ja yhteydenotot syykoodilla: sosiaalityöntarve, väkivalta 2021- 2023

Vuonna 2023 ilmoituksen tai yhteydenoton tekijänä on aiempaa useammin henkilö itse tai muu yksityishenkilö. Myös sosiaalihuollon ja sosiaalialan järjestöjen tekemät ilmoitukset ja yhteydenotot ovat lisääntyneet. Poliisin ja terveydenhuollon tekemät ilmoitukset ovat puolestaan vähentyneet vuodesta 2021.

Yksityishenkilöiden tekemien ilmoitusten lisääntymistä voi osaltaan selittää sähköinen sosiaalihuoltolain mukainen huoli-ilmoitus lomake, joka on saatavilla hyvinvointialueen verkkosivuilla. Sähköisen lomakkeen saatavuus saattaa madaltaa yhteydenotto- ja ilmoituskynnystä. Toisaalta yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos ja kansalaisten tietoisuus lähisuuhdeväkivallasta saattaa rohkaista hakemaan apua. Tämä voi näkyä myös sosiaalihuollon ja sosiaalialan järjestöjen lisääntyneissä ilmoitusmäärissä.

Myös hyvinvointialueen sisäiset tekijät saattavat vaikuttaa tilastoituneiden ilmoitusten määrään. Sosiaali LC -tietojärjestelmä otettiin käyttöön maaliskuussa 2023 ja tietojärjestelmien vaihtumisen vaiheessa yksittäisiä ilmoituksia on saatettu kirjata uuteen ja vanhaan järjestelmään, joista ne tilastoituvat eri ilmoituksina.

Työikäisten ja ikääntyneiden yhdistetty palveluohjausyksikkö on aloittanut toimintansa syksyllä 2022. Työskentely- ja kirjaamistapojen kehittäminen ja muutokset ovat saattaneet johtaa ilmoitusten kirjaamisen lisääntymiseen. Aikuissosiaalityössä on myös kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota kirjaamisen laatuun ja asiakirjojen sisältöihin, mikä on saattanut johtaa lähisuhdeväkivallan aiempaa tarkempaan dokumentointiin myös tietojärjestelmässä.

Poliisin ja terveydenhuollon tekemien ilmoitusten vähentymiseen ei nähtävillä yksiselitteistä syytä. Poliisi on Etelä-Karjalassa mukana Marak-toiminnassa, ja esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen kokemukset suorista asiakasohjauksista heidän palveluihinsa lähisuhdeväkivaltatapauksissa ovat hyviä. Osa aiemmin poliisin tekemiksi tilastoituneista ilmoituksista ja yhteydenotoista saattaa siis näkyä Rikosuhripäivystyksen kautta saapuneena ilmoituksena.

Terveydenhuollosta tehtyjen ilmoitusten väheneminen herättää huolta resurssi- ja priorisointikysymyksistä, sekä terveydenhuollon ammattilaisten mahdollisuuksista tunnistaa ja ilmoittaa havaitsemastaan lähisuhdeväkivallasta.

Viime vuosien tilastoja tarkastellessa on huomioitava myös koronapandemia ja sen suorat ja välilliset seuraukset lähisuhdeväkivallan ilmenemiseen ja avun hakemiseen. Pandemian aikana perheiden eristäytyneisyys on saattanut korottaa ilmoituskynnystä ja avun hakemista, kun taas pandemian väistyttyä apua saatetaan hakea aiempaa herkemmin.

Vuoden 2023 aikana aikuissosiaalityön työntekijöiden valmiuksia tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa ja tarjota tukea sitä kokeneille kehitettiin osallistamalla TOP-koulutussarjaan, turvakodin avoimiin oviin ja Viola ry:n koulutuswebinaariin taloudellisen väkivallan tunnistamisesta. Aikuissosiaalityön työntekijöille pidettiin Marak-toiminnan esittely lokakuussa 2023 ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvien asiakirjojen tallentamiseen kiinnitettiin erityistä huomiota tietojärjestelmän siirtyessä Kanta2-vaiheeseen. Työntekijöillä oli mahdollisuus osallistua myös THL:n Radik-hankkeen koulutukseen radikalisoitumisepäilystä ja tilannearvion tekemisestä. Ratti-työkalu esiteltiin ja jaettiin työntekijöiden käyttöön tiimipalaverissa.

3.13.9. Iäkkäiden palvelut

Ikääntyvien sosiaalityössä lähisuhdeväkivalta näyttäytyy henkisenä väkivaltana (uhkaukset), fyysisenä väkivaltana, taloudellisena väkivaltana (taloudellinen hyväksikäyttö ja manipulointi) sekä kaltoinkohteluna (omaishoitajan väsyminen).

Vuonna 2023 iäkkäiden sosiaalipalveluun tulleiden sosiaalihuoltolain mukaisten yhteydenottojen tai ilmoitusten syynä altistuminen perheriidoille, altistuminen väkivallalle, väkivalta sekä riitely on ollut 72 ilmoituksessa, yhteensä 54 asiakasta. Tieto sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten tekemiseen on lisääntynyt entisestään ja se voi olla syynä miksi lähisuhdeväkivaltaan liittyvät asiat tulevat sosiaaliviranomaisten tietoon aiempaa paremmin.

Lähisuhdeväkivaltatilanteet tulevat iäkkäiden sosiaalityöhön pääsääntöisesti sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten kautta. Tällöin ryhdytään asian vaatimiin tarvittaviin toimenpiteisiin: yhteydenotto asiakkaaseen ja tarvittaessa ilmoittajaan, kotikäynti (mukana asiakas ja/tai omaiset, riippuen tilanteesta), moniammatillinen palvelutarpeen arviointi sekä tarvittaessa sosiaalityön asiakkuus palveluiden ja tukitoimien järjestämiseksi. Asiakasta ohjataan ja neuvotaan, miten voi suojata ja turvata itsensä, esim. ottamalla yhteyttä turvakotiin ja tarvittaessa poliisiin sekä neuvotaan edunvalvonnan mahdollisuuksista. Ikääntyvien sosiaalityössä lähisuhdeväkivallan toistuvuus näyttäytyy melko harvoin, jos tilannetta on ammattilaisten kanssa jo selvitelty.

Sosiaalityöntekijöille tulleissa tehtävissä on noussut esiin iäkkäiden taloudellinen hyväksikäyttö. Sairaudet, toimintakyvyn heikkeneminen sekä riippuvuus toisen avusta lisäävät riskiä joutua taloudellisesti hyväksikäytetyksi. Tekijä on useimmissa tapauksissa ikääntyneen lähisukulainen tai muu lähipiirin kuuluva. Esille on tullut myös tilanteita, joissa tekijänä on ikääntyneelle ennestään tuntematon henkilö, joka on käyttänyt saamaansa luottamusta väärin. Suurin riski joutua taloudellisen hyväksikäytön uhriksi on niillä, jotka tarvitsevat apua raha-asoidensa hoitamisessa tai jotka eivät ole koskaan niitä hoitaneet itsenäisesti. Taloudellisen hyväksikäytön tilanteita on selvitelty yhteistyössä eri tahojen, kuten poliisin, kotihoidon ja pankin kanssa. Yhteistyö on ollut hyvää ja asioita on saatu

selvitelyä. Omaishoidossa työskenteleville asiakasvastaaville ohjautuneissa yhteydenotoissa suurimpana ryhmänä ovat olleet omaishoitoa tai omaishoitajaa koskevat huolet: omaishoitajan väsyminen tai epäily, että omaishoitaja ei hoida asiakasta tehdyn sopimuksen mukaisesti. Näitä tilanteita on selvitelty ja ratkaistu moniammatillisesti.

Oikeanlaisten rakenteiden sekä riittävien palveluiden ja resurssien avulla panopistettä korjaavasta sosiaalityöstä voitaisiin kohdistaa paremmin ennaltaehkäisevään työhön, jonka avulla asiakas saisi tarvitsemansa palvelut joutumatta esim. taloudellisen väkivallan uhriksi. Tämän lisäksi tarvitaan osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä, jotta lähisuhdeväkivaltaa kokenut asiakas voi rakentaa luottamuksellista suhdetta työntekijään heti ongelmien ja huolien ilmaantuessa, asioiden ollessa helpommin korjattavissa.

3.13.10. Vammaispalvelu

Vammaispalveluissa näyttäytyy väkivaltatilanteita tai väkivaltaepäilyjä, muun muassa taloudellista hyväksikäyttöä. Ilmiöt tulevat esille "kautta rantain", esimerkiksi hakemuksen liitteeksi toimitetussa terveydenhuollon lausunnossa tai asiakkaan lähityöntekijöiden tiedon perusteella. Tyypillistä on, ettei asiakas itse ole suoraan kertonut lähisuhdeväkivallasta kysyttäessä tai oma-aloitteisesti. Vammaispalvelun asiakkaiden lähisuhdeväkivaltatilanteissa on usein kyse valta-asetelmista: lähisuhdeväkivallan tekijä on samaan aikaan hoivaaja tai tukija arjessa, mielenterveys ja/tai päihdeongelma yhdistettynä lievään kehitysvammaisuuteen tai fyysisen vamman vuoksi asiakkaalla on päivittäistä avun tarvetta.

Vammaissosiaalityössä asiakkaat hakevat apua muuhun kuin lähisuhdeväkivaltaan, esimerkiksi jotakin vammaispalvelua. He eivät näe tarpeelliseksi tai halua ottaa lähisuhdeväkivaltaa puheeksi, vaikka myös vammaissosiaalityössä heitä voitaisiin ohjata tarvittavien palvelujen äärelle. Jos vammaispalveluissa on tieto tai vahva epäily lähisuhdeväkivallasta, mutta asiakas kieltää asian, auttaminen on vaikeaa. Leimallista on se, että sosiaalihuollon ammattihenkilö on varma tai lähes varma lähisuhdeväkivallasta, mutta asiakas ei itse halua asiasta keskustella. Lähisuhdeväkivallasta kertominen edellyttää usein

luottamuksellista suhdetta ja tiivistä työskentelyä asiakkaan kanssa, joita ei nykyisellä asiakasmitoituksella ole mahdollista tarjota.

Vammaissosiaalityössä on yksin melko vähän mahdollisuuksia tai työvälineitä tukea henkilöä tämän tyyppisessä tilanteessa, jonka vuoksi vammaisuus ei saa olla este oikeanlaisen avun saamiselle. Esille on tullut pitkittyneitä tilanteita, liittyen mahdollisesti vieläkin koronasulun jälkeisiin vuosiin.

Lähisuhdeväkivalta ei vammaissosiaalityössä ole vuonna 2023 korostunut eikä ole tehty erityisesti lähisuhdeväkivaltaan liittyvä kehittämistä. Organisaatiotasolla on hyvä, että esim. seksuaalirikosuhrien hoitopolku on täsmennetty ja siitä jaetaan tietoa. Vammaissosiaalityön henkilöstöstä kaksi kuuluu MARAK-työryhmään, jonka kautta kosketus aihepiiriin säilyy ja vammaissosiaalityöhön tulee tuoretta tietoa aiheesta.

3.13.11. Liikkuva päivystyksikkö ja akuuttisairaalan päivystyspoliklinikka

Asiakkaiden / potilaiden kotiin menevällä liikkuvalla päivystyksiköllä on mahdollisuus havaita lähisuhdeväkivaltaa eri tavalla kuin sairaalassa. Esimerkiksi iäkkäiden taloudellinen riippuvuus, alistaminen, itsemääräämisoikeuteen puuttuminen yms. eivät näyttäydy kodin ulkopuolella vastaanottotoiminnassa. Päivystyspoliklinikalla hoidetaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneita, joilla on yleensä väkivallan aiheuttamia fyysisiä vammoja, joiden vuoksi he hakeutuvat hoitoon.

Terveystieteiden osastolla väkivallan uhrin kanssa täytetään pahoinpitely- ja kehonkarttalomake PAKE, joka liitetään potilaskansioon. Poliisi pyytää tarpeen mukaan terveystieteiden tietoja rikostutkintaa varten. Päivystyksestä ollaan tarvittaessa yhteydessä sosiaali- ja kriisipäivystykseen, sekä tehdään lastensuojeluilmoitus. Tilastotietoa lähisuhdeväkivallan ilmenemisestä ei ole saatavilla.

Terveystieteiden työssä on tunnistettu tarve kiinnittää entistä enemmän huomiota lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen, kun kuitenkin tiedetään asiakkaina

olevan väkivaltaa kokeneita asiakkaina. Terveysthuollon henkilöstö tarvitsee lisää koulutusta ja tietoa palveluista, johon lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita voi ohjata. Lisäksi tarvitaan toimintamalleja väkivaltaa epäiltäessä.

3.13.12. Ensihoito

Ensihoitajat kohtaavat työtehtävillään lähisuhdeväkivaltaa ja on myös tilanteita, jolloin tulee vahva epäily väkivallasta. Ensihoitajien arvion mukaan lähisuhdeväkivalta on lisääntynyt. Määriä on vaikea arvioida tilastoinnin puutteen vuoksi. Toisaalta, kun aihe on ollut enemmän esillä julkisuudessa, ovat hoitajien "tuntosarvet" herkistyneet huomaamaan tilanteita paremmin. Erityisesti iäkkäiden osalta havainnot lähisuhdeväkivallasta ovat lisääntyneet.

Tehtävillä on kohdattu iäkkäämpien pariskuntien lähisuhdeväkivaltaa omaishoitajan tai omaishoidettavan taholta, lisäksi kohdataan muuta parisuhde- ja perheväkivaltaa. Lähisuhdeväkivalta on ilmennyt henkisenä ja fyysisenä pahoinpitelynä, mustelmina ranteissa, luunmurtumina, toisen haukkumisena, vähättelynä ja nimittelynä sekä ikäihmisten hoidon laiminlyömisinä.

Ensihoitajat toivovat keinoja tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa ja tietoa siitä, miten ottaa asiaa puheeksi, miten puuttua ja antaa ohjausta lähisuhdeväkivaltilanteessa. Työn tueksi tarvitaan selkeitä lyhyitä ohjeita, miten toimia, kun epäilee tai havaitsee lähisuhdeväkivaltaa, minkälaisista merkeistä sitä voi tunnistaa ja mihin lähisuhdeväkivaltaa kohdanneita voi ohjata.

Ensihoidon lähisuhdeväkivaltatehtäviin liittyy usein myös poliisi sekä sosiaali- ja kriisipäivystys, joka arvioi tarvittavan kiireellisen avun ja tuen tarpeen lähisuhdeväkivaltilanteissa. Ensihoitajat ottavat asioita myös puheeksi.

3.13.13. Moniammatillinen Marak-työ

MARAK on vakavan parisuhdeväkivallan uhrin moniammatillinen auttamis- ja riskinarviointimenetelmä. Viranomaisista ja järjestön edustajista koostuva työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa, laatii yhdessä asiakkaan kanssa hänelle yksilöllisen turvasuunnitelman ja sopii toimenpiteistä turvallisuuden lisäämiseksi. Työskentely perustuu asiakkaan suostumukseen ja sitoutumiseen Marak-työskentelyyn. Työryhmässä asiakas ohjataan tarkoituksenmukaisiin palveluihin.

Vuonna 2023 työryhmässä on ollut kahdeksan uutta asiakasta ja lisäksi on seurattu yhteensä 12 asiakkaan tilannetta. Seurattavista asiakkaista neljä oli vuoden 2022 ja yksi vuoden 2021 asiakkaita. Vakavan lähisuhdeväkivallan riskinarviointia tehdään palveluissa enemmänkin, mutta vain murto-osa asiakkaista etenee työryhmän käsittelyyn. Marak-työssä väkivallan muodoista näyttäytyy eniten henkinen, fyysinen, taloudellinen ja digitaalinen väkivalta sekä vaino ja pakottava kontrolli.

3.14. Kaakkois-Suomen poliisilaitos

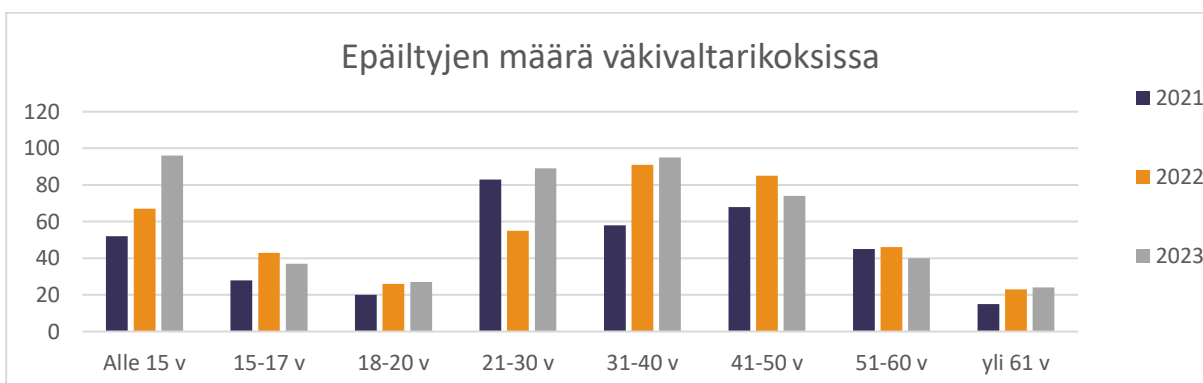
Uhritutkimusten mukaan vain noin kymmenen prosenttia lähisuhdeväkivallasta tulee viranomaisten tietoon, mikä tarkoittaa sitä, että poliisin tietoon tullut väkivallanteko harvoin on ensimmäinen tai viimeinen. Väkivalta harvemmin loppuu itsestään, vaan väkivallalla on päinvastoin taipumus jatkua ja pahentua. Poliisin tulee velvollisuuksiensa mukaisesti puuttua tietoonsa tulevaan väkivaltaan. Poliisin tulee arvioida, millä toimilla – poliisin omilla ja muiden tahojen tarjoamilla – väkivallan tai sen uhkan kierre saadaan pysäytettyä. Poliisilla on velvollisuus ohjata rikoksen uhria tukipalvelujen piiriin heti akuutista tilanteesta lähtien, mutta yhtä tärkeää on ohjata myös rikoksesta epäiltyä ongelmien juurisyihin vaikuttaviin auttaviin palveluihin. (Poliisihallitus: Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi).

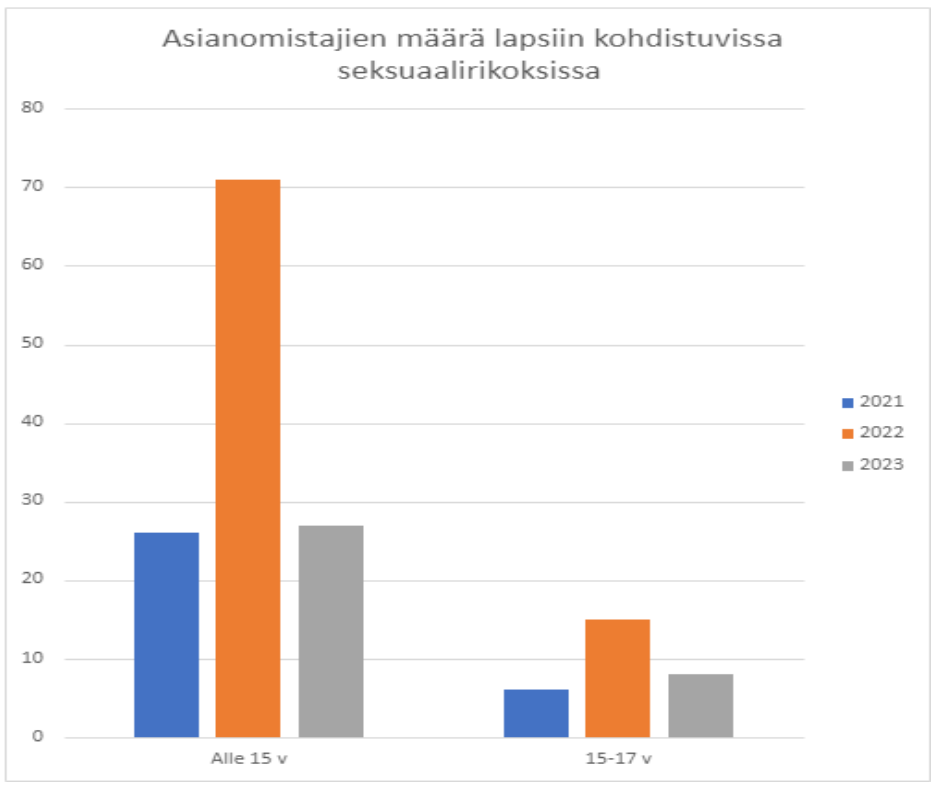
Lähi- ja parisuhdeväkivallan torjuntaan on uudistettu lainsäädäntöä lokakuun alusta 2023 lukien. Poliisille on tullut erityinen velvollisuus lähestymiskiellon määräämiseen viran puolesta. Poliisille onkin tullut aikaisempaa vielä selkeämpi velvoite määrätä väliaikaisia lähestymiskieltoja ja myös vahvempi velvollisuus ohjata rikoksen uhreja tukipalveluihin. Tämän ohella uhrin on aikaisempaa helpompi saada oikeudenkäyntiavustaja valtion varoista. Vaikka lähestymiskieltoon määrättyjen osalta ohjausvelvoitetta tukipalveluihin ei ole, on selvää, että tekijän toimintaan puuttuminen on vaikuttavinta toimintaa. Siksi myös lähestymiskieltoon määrättyjen tukipalveluihin ohjaaminen on tarkoituksenmukaista. Asianosaiset ovat kaikkein vastaanottavaisimmillaan silloin, kun tilanne on akuutti ja poliisi puuttuu tilanteeseen. Silloin myös

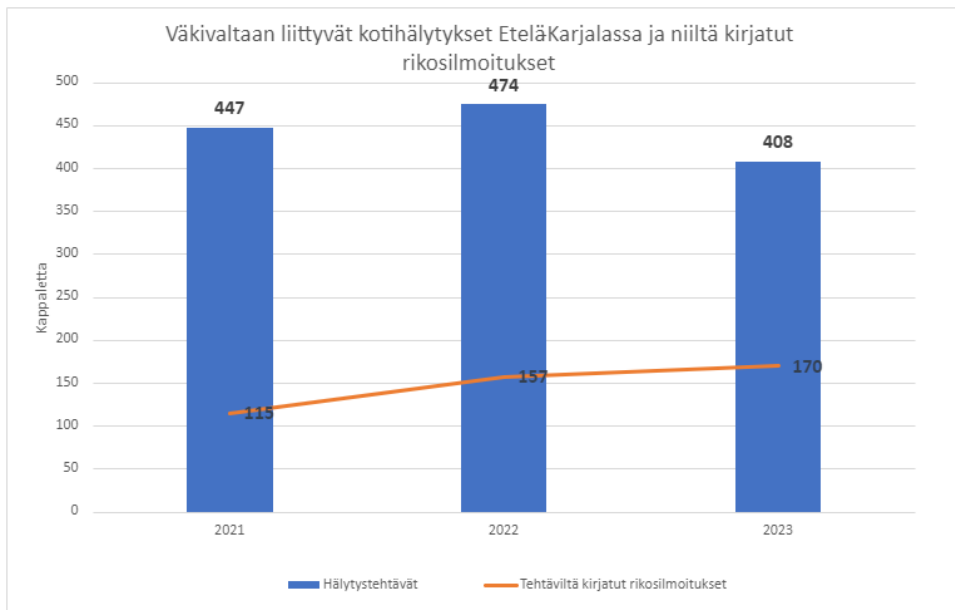
tukitoimiin osallistumisen merkitys on suurimmillaan. Tosin väkivallantekijöille tarkoitettuja tukipalveluja ei ole kattavasti saatavilla.

Lähisuhdeväkivallan torjunta kokonaisuudessaan muutoinkin on ollut poliisissa ja poliisilaitoksessa keskeisenä teemana. Poliisi käyttää omia toimivaltuuksiaan väkivaltarikosten esitutkinnassa, mutta yhtä tärkeää on työskentely ja yhteistyön tekeminen muiden toimijoiden kanssa, jotta Istanbulin yleissopimuksen tavoitteet täyttyisivät. Tämän sopimuksen tavoitteenahan naisiin ja yleensä perheväkivaltaan kohdistavan väkivallan ennalta ehkäiseminen, suojelun antaminen uhreille, tekijöiden vastuuseen saattaminen teoistaan, syrjinnän poistaminen ja tasa-arvon edistäminen. Tätä työtä on poliisissa kehitetty edelleen vuoden 2023 aikana muun muassa koulutusjärjestelyin ja jatkamalla aikaisempaa yhteistyötä muiden viranomaisten ja asiaan liittyvien tukipalvelutoimijoiden kanssa.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen väkivaltarikoksia koskevat tilastot osoittavat muutamia muutoksia edellisiin vuosiin. Erityisesti alle 15-vuotiaden rikollisesta teosta epäiltyjen määrä on noussut aikaisempiin vuosiin nähden. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, jonka vuoksi heidän osaltaan kyse on nimenomaan rikollisesta teosta - ei rikoksesta. Tunnusmerkistön mukaiset teot kuitenkin kirjataan poliisissa rikosilmoituksina. Perheväkivallaksi luokitellut teot on niin ikään nousussa. Kotihälytystehtävät ovat puolestaan hienoisessa laskussa.

3.14.14. Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksessa on viime vuosina havaittu lasten lisääntynyt haasteellinen käyttäytyminen kasvattajia kohtaan. Varhaiskasvatuksessa on olemassa toimintamalleja puuttua lasten väliseen kiusaamiseen. Kiusaamista esiintyy sekä ns. henkisenä kiusaamisena; haukkumisena ja leikistä poisjättämisenä jne, että fyysisenä väkivaltana, esim. lyömisenä ja potkimisena.

Lähisuhdeväkivallan tunnistamista on pidetty varhaiskasvatuksessa hankalana. Perheisiin liittyvä lähisuhdeväkivalta tulee esiin vain yksittäisinä tapauksina. Asia tulee yleensä esille lapsen käyttäytymisessä tai lapsen ja/tai vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa. Hyvinvointialueen järjestämä TOP-lähisuhdeväkivaltakoulutussarja on osaltaan lisännyt henkilöstön osaamista ja rohkeutta ottaa asioita puheeksi ja tietoa siitä, mistä voi saada itselleen tukea tilanteen selvittelyyn huolen herätessä.

Huolta herättää vanhempien kuormittuneisuus ja väsymys, jotka voivat ilmentää lähisuhdeväkivaltaa. Varhaiskasvatuksessa ei ole ilmennyt muutosta lähisuhdeväkivallan esiintymisessä verrattuna aiempiin vuosiin.

Varhaiskasvatuksessa keskustellaan huoliperheistä ja pohditaan toimintatapoja perheiden kanssa työskentelyyn. Kynnys ottaa yhteyttä lastensuojeluun on madaltunut.

Varhaiskasvatuksessa ei tilastoida lähisuhdeväkivallan ilmenemistä.

3.14.15. Nuorisotoimi

Nuorisopalveluiden toiminnassa lähisuhdeväkivalta ei juurikaan näyttäytyä kuin yksittäisinä tapauksina. Kyseisiä tapauksia yhdistää yleensä mielenterveyden haasteet sekä päihteidenkäyttö. Väkivalta näkyy fyysisenä, henkisenä ja taloudellisena väkivaltana.

Jos lähisuhdeväkivalta tulee puheeksi, on se usein tapahtunut jo vuosia aiemmin. Yleensä nuoret ovat muidenkin palveluiden piirissä, ja oletuksena on, että lähisuhdeväkivalta tulee esiin muiden toimijoiden kautta. Lähisuhdeväkivallan määrässä ei ole huomattu poikkeamia eri vuosien välillä.

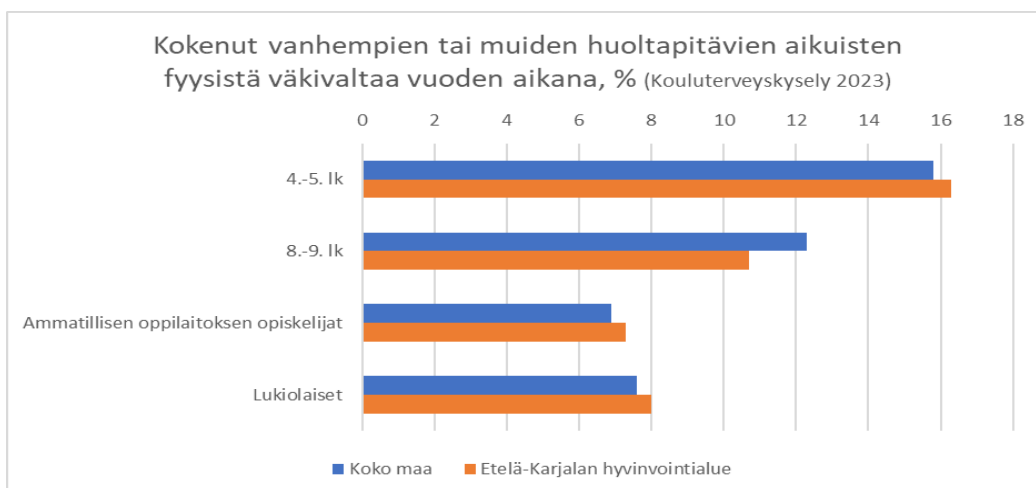
3.14.16. Opetustoimi

Kouluterveyskyselyssä on kysymyksiä liittyen kasvuympäristön turvallisuuteen, häirintään ja väkivaltaan. Viimeisin kouluterveyskysely on toteutettu ja tulokset julkaistu vuonna 2023. Alla olevien linkkien takaa on tarkasteltavissa erilaisia indikaattoreita häirintään ja väkivaltaan liittyen (indikaattori valittava listasta erikseen).

[Kouluterveyskyselyn tulokset 2017-2023. Perusopetus 4. ja 5. lk. oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä](#)

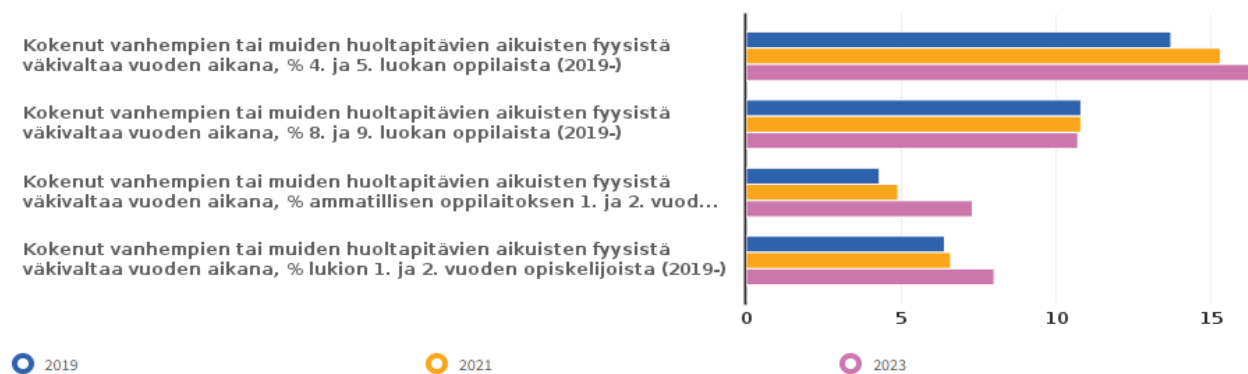
[Kouluterveyskyselyn aikasarjat perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol, 2006-2023 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä](#)

Lapsen kokema fyysinen väkivalta, vertailuna koko maa ja Etelä-Karjalan hyvinvointialue:

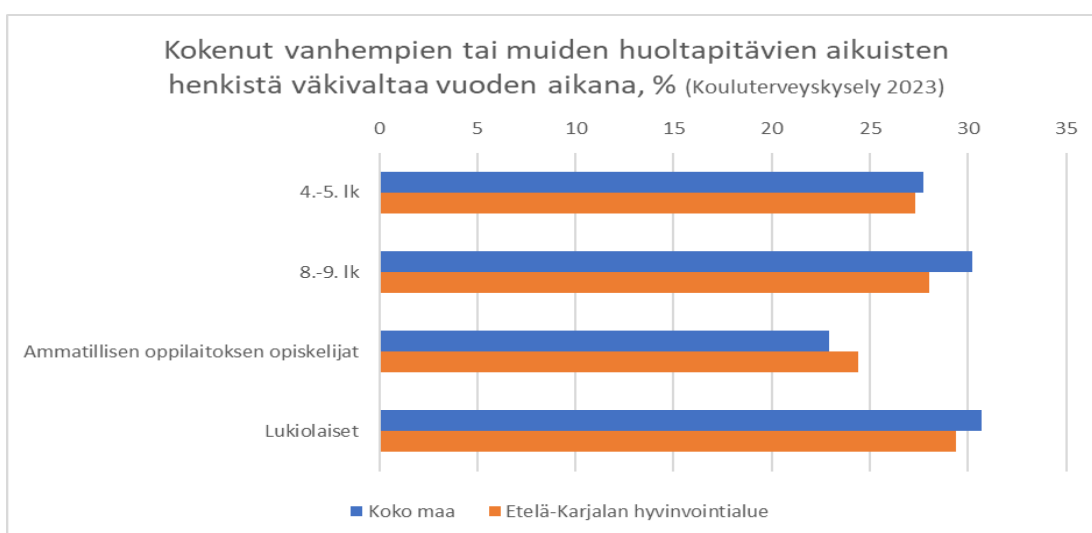

Lapsen kokema fyysinen väkivalta, vertailuna vuodet 2019, 2021 ja 2023:

Alue: Etelä-Karjalan hyvinvointialue Sukupuoli: Yhteensä

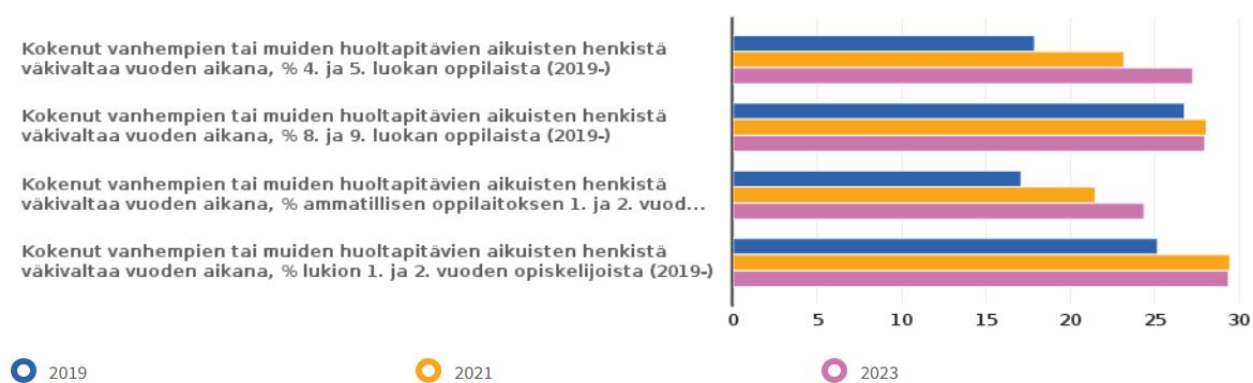

Lapsen kokema henkinen väkivalta, vertailuna koko maa ja Etelä-Karjalan hyvinvointialue:

Lapsen kokema henkinen väkivalta, vertailtuna vuodet 2019, 2021 ja 2023:

Alue: Etelä-Karjalan hyvinvointialue Sukupuoli: Yhteensä

3.15. Järjestötoimijat

3.15.17. Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry/ Väkivaltatyön avopalvelut

Vuosi 2023 oli asiakasmääriltään samankaltainen väkivaltatyön avopalveluissa kuin edeltävä vuosi. Asiakkuusjaksoja oli 34 ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä yhteydenottoja tuli 32. Asiakasmäärät ovat hieman laskeneet vuodesta 2021. Tähän selittävänä tekijänä on parin kuluneen vuoden aikana tapahtuneet henkilöstömuutokset väkivaltatyöntekijän toimenkuvassa. Työn tunnettavuus alueella on tämän myötä vaihdellut, jolloin asiakasohjaus on luonnollisesti vähäisempää.

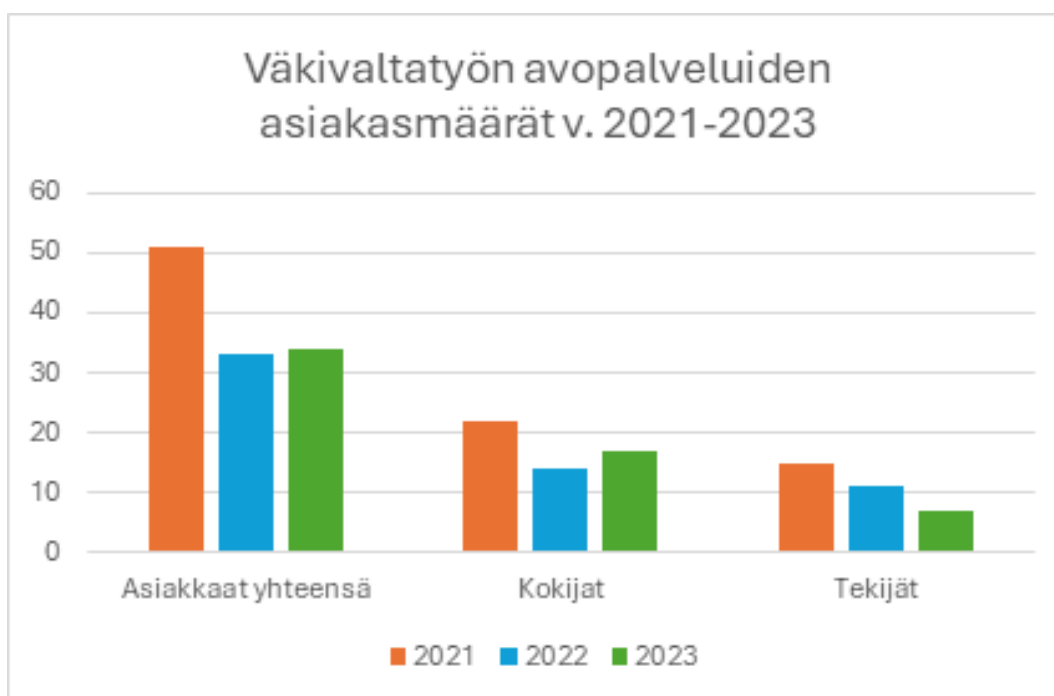
Alkuvuosi 2023 oli hiljainen, mutta loppua kohden asiakasmääriin tuli selvä nousupiikki. Asiakkaita ohjautui edeltäviä vuosia enemmän mielenterveyspalveluista, ja tämä näkyi osin myös asiakkaiden yleisessä toimintakyvyssä sekä jatko-ohjauksessa. Yksi väkivaltatyössä erityisesti esiin noussut ilmiö oli alaikäisen lapsen vanhempaan kohdistama lähisuhdeväkivalta, joka puhututti sekä ammattilaisia että asiakkaita.

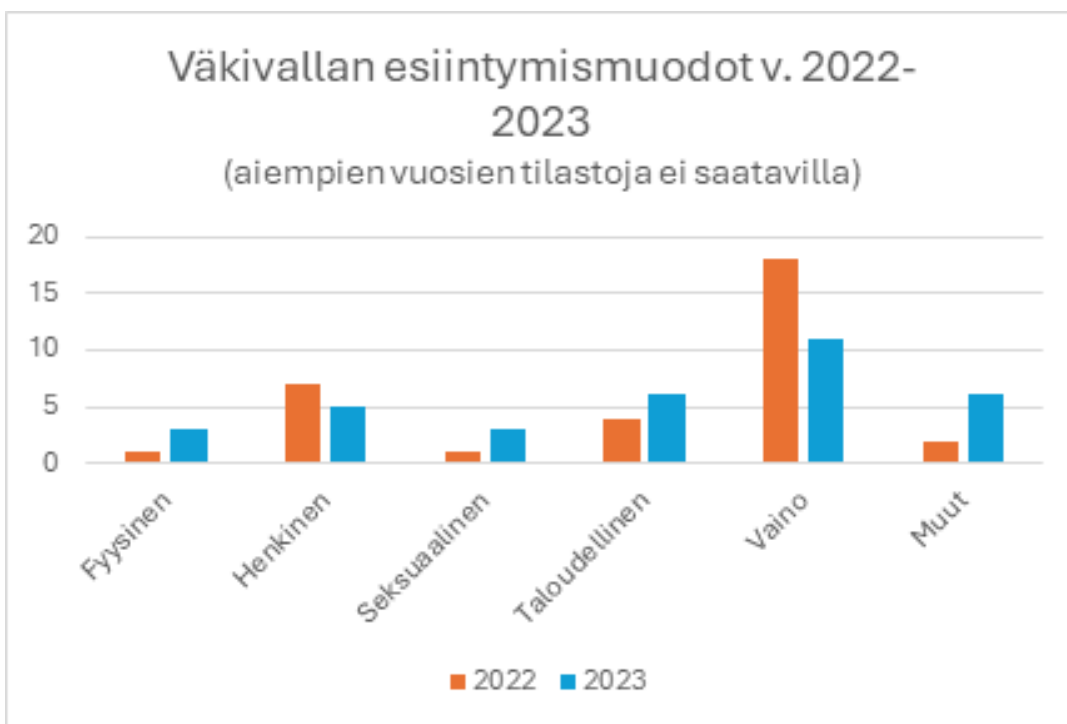
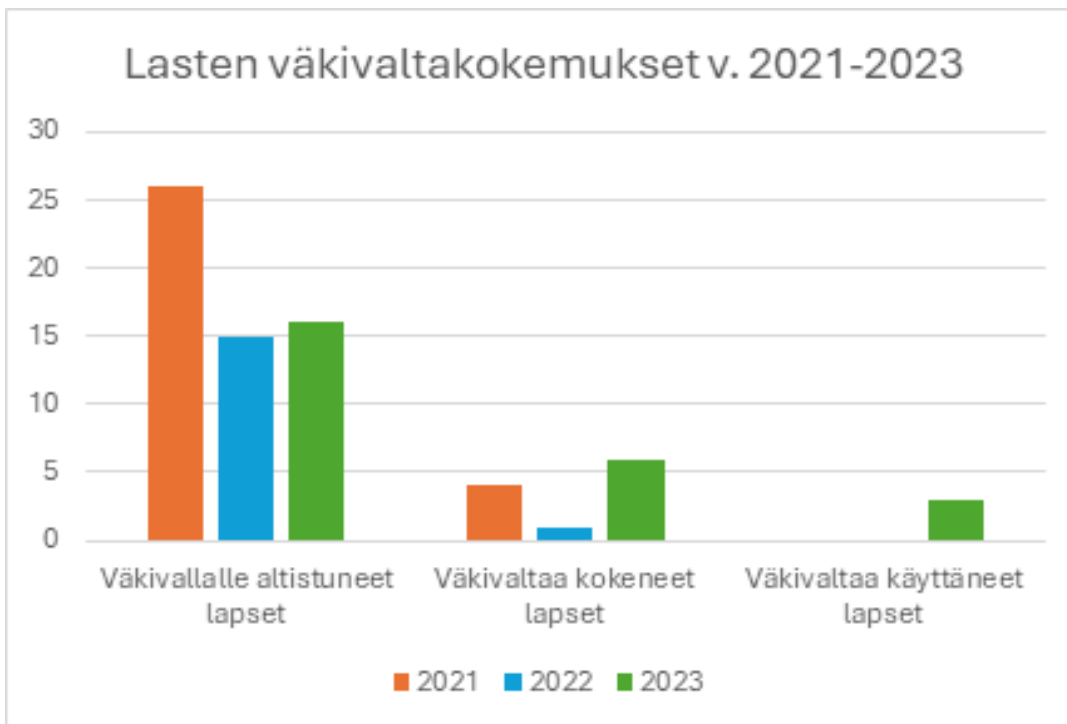
Vahvat naiset -vertaisryhmä, joka on tarkoitettu lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille naisille, kokoontui kevät- ja syyskaudella kerran kuukaudessa. Ryhmää veti koulutettu kokemusasiantuntija. Ryhmään ohjautui vain vähän asiakkaita; keväällä 2-3 asiakasta/tapaaminen, syksyllä tapaamisia peruttiin osallistujien puutteen vuoksi. Tähän syyksi on pohdittu lapsiperheiden ajanpuutetta, alueen pitkiä välimatkoja sekä ryhmään osallistumisen korkeaa kynnystä (mitä, jos paikalla on tuttuja).

Yhdistyksen nuoriin suuntautuva, ennaltaehkäisevä väkivaltatyön Väiskäri -hanke käynnistyi vuoden 2023 maaliskuussa. Hankkeen kohderyhmää ovat 16-25-vuotiaat, 2. ja 3. asteen opiskelijat. Väiskäri -hankkeen projektityöntekijä jalkautui vuoden mittaan oppilaitoksiin ja nuorten tapahtumiin. Hanke on saanut STEA:n rahoituksen kolmelle vuodelle.

Asiakasmäärät väkivaltatyön avopalveluissa v. 2023

Asiakkaat yhteensä	34		Lapsen asema väkivaltatilanteessa	25
kokija	17		altistunut	16
tekijä	7		kokija	6
kokija & tekijä	7		tekijä	3
läheinen tai muu	3			

Valoa, ei väkivaltaa -tapahtuma

Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry toimi valtakunnallisessa Valoa, ei väkivaltaa tapahtumassa pääasiallisena järjestäjänä ja teki tiivistä yhteistyötä useiden järjestötoimijoiden ja hyvinvointialueen kanssa. Marraskuun tapahtuman teemana oli nuorten naisten verkon kautta kokema seksuaalinen väkivalta ja

häirintä. Tapahtuma toteutettiin kauppakeskus IsoKristiinassa, johon toimijat jalkautuivat jakamaan tietoa aiheeseen liittyen.

3.15.18. Etelä-Karjalan Rikosuhripäivystys, RIKU

RIKU Etelä-Karjalan asiakasmäärissä on ollut kasvua, yhteensä vuonna 2023 oli 610 asiakasta. Osa asiakkuuksista on kestänyt jopa 2–4 vuotta ja tähän on vaikuttanut rikosprosessien kesto. Nämä asiakkuudet näkyvät myös tilastoissa.

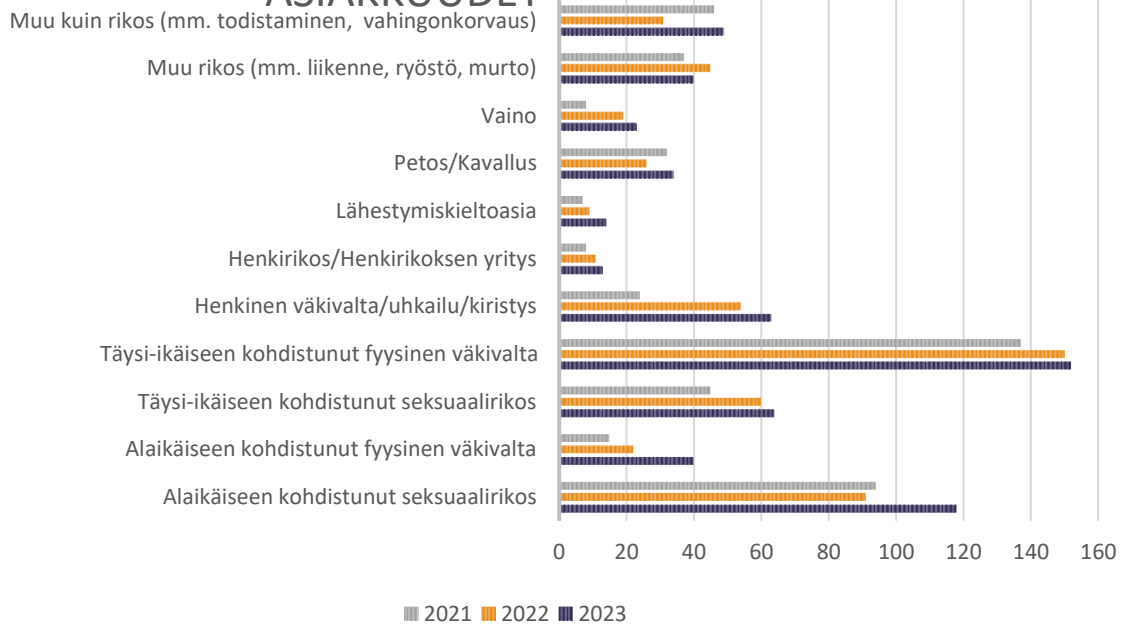
Asiakasmäärien nousu ei kerro rikosten lisääntymisestä vaan siitä, että asiakkaat ohjautuvat palveluun entistä paremmin. Pääasiassa asiakkaat ohjautuvat RIKUun poliisilta ja muilta viranomaisilta.

Lähisuhdeväkivalta näyttäytyy RIKUn palveluissa entistä monisyisempänä. Taustalla on usein monia väkivallan eri muotoja. Fyysinen väkivalta voi olla lievempää, mutta esimerkiksi vainoaminen, henkinen ja taloudellinen väkivalta taas pitkäkestoista ja vaikeampaa. Asiakkailla on väkivallan lisäksi entistä enemmän myös muita haasteista elämässään, esim. taloudelliset haasteet, terveyteen liittyvät asiat ja työttömyys.

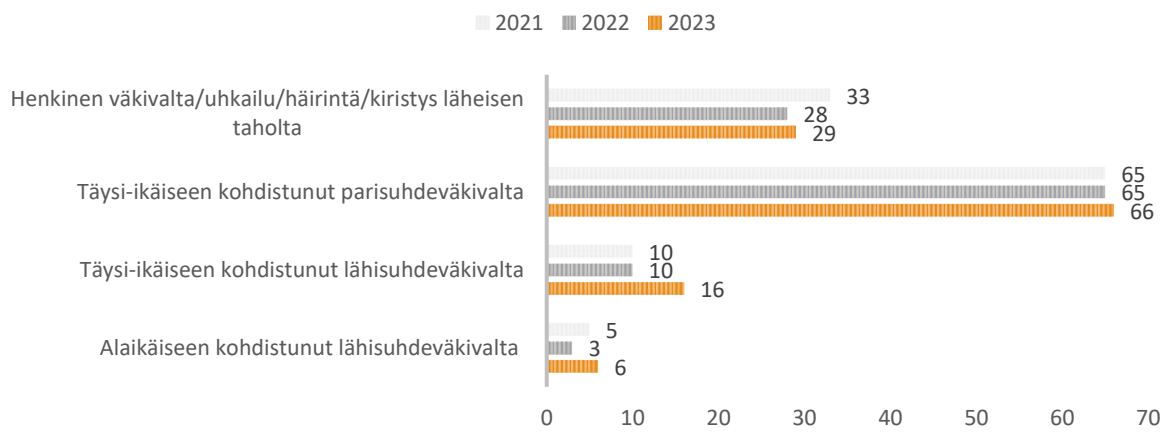
RIKUlla on ollut vuonna 2023 koulutusta organisaation sisällä työntekijöille ja vapaaehtoisille tukihenkilöille. Lisäksi on koulutettu verkostoja paikallisesti ja valtakunnallisesti. RIKUn toiminnanohjaajat ovat vahvasti mukana alueen MARAK työryhmässä.

2021-2023 RIKU ETELÄ-KARJALAN

ASIAKKUUDET

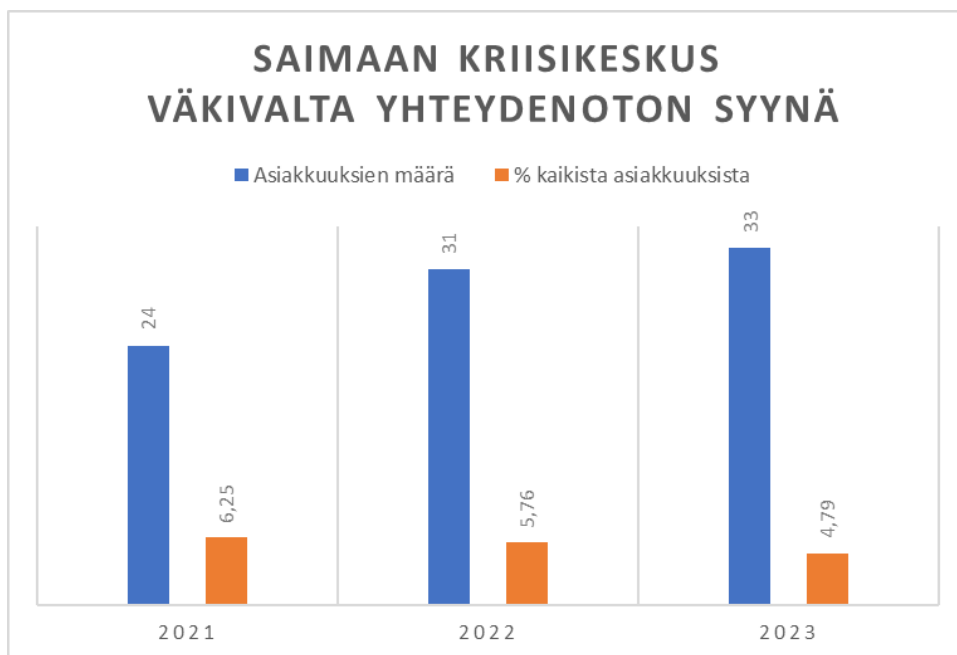
2021-2023 RIKU ETELÄ-KARJALAN LÄHISUHDEVÄKIVALLAN ASIAKKUUDET

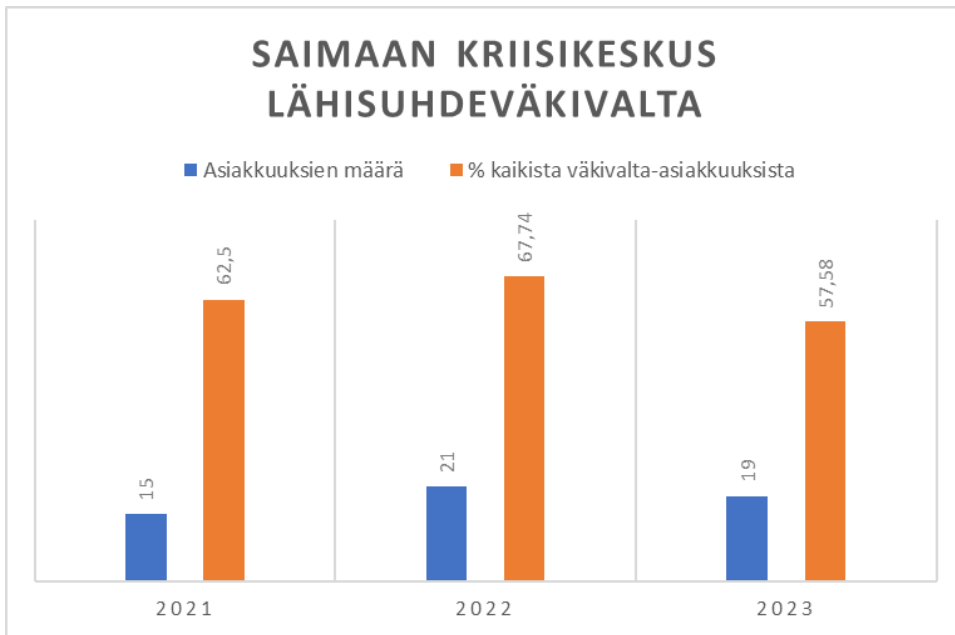

3.15.19. Saimaan kriisikeskus

Vuosi 2023 on ollut Saimaan kriisikeskuksella lähisuhdeväkivallan osalta edeltävien vuosien kaltainen. Asiakkaiden määrissä ei ole havaittavissa merkittävää muutosta. Väkivaltaan liittyvät yhteydenotot ovat hieman nousseet, mutta toisaalta asiakkuuksien määrä suhteessa koko asiakaskuntaan on prosentuaalisesti hieman vähentynyt.

Pääsääntöisesti asiakkaat, joilla yhteydenoton syy liittyy lähisuhdeväkivaltaan, ohjautuvat Saimaan kriisikeskukselle itsenäisesti. Asiakas on voinut kuulla kriisikeskuksen toiminnasta läheiseltä tai hän on itse ollut aiemmin asiakkaana kriisikeskuksella. Joillakin asiakkailla nimenomaan järjestölähtöiseen kriisiapuun hakeutuminen on merkityksellistä: kriisikeskuksella voi asioida nimettömästi, eikä käynneistä tehdä kirjauksia asiakkaan tietoihin. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä asiakkaita ohjautuu kriisikeskukselle myös muista alueen palveluista, erityisesti Rikosuhripäivystyksestä.

Lähisuhdeväkivalta asiakkuuden syynä korostuu suhteessa muihin väkivallan muotoihin. Vuonna 2023 kaikista väkivalta-asiakkuuksista hieman alle 60 % on tilastoitu lähisuhdeväkivallaksi. On hyvä huomioida, että lähisuhdeväkivalta voi pitää sisällään monia väkivallan muotoja, eikä näitä ole eritelty. Merkittävää on huomioida, että samaan tilastoon dokumentoidaan niin lähisuhdeväkivallan tekijät kuin kokijatkin. Lähisuhdeväkivallan tekijöitä on murto-osa kokijoihin nähden ja toisinaan asiakas voi olla yhtäaikaaisesti lähisuhdeväkivallan tekijä ja kokija.

Saimaan kriisikeskuksen vapaaehtoiset, yhdessä osana MIELI Etelä-Karjalan mielenterveys ry:n kriisiauttajia, toimivat valtakunnallisessa MIELI kriisipuhelimessa ja nuorille suunnatussa Sekaisin -chatissa.

Lähisuhdeväkivaltateemaan liittyen voidaan Etelä-Karjalan alueen asukkaita kohdata myös näissä toiminnoissa. Saimaan kriisikeskus on edustettuna alueen MARAK-työryhmässä.

3.16. Perheneuvonta, Lappeenrannan seurakuntayhtymä

Perheneuvonnan asiakkailla yleisin väkivallan muoto on henkinen väkivalta, jota on jossain muodossa monien asiakkaiden parisuhteissa. Esim. kontrollointi, mustasukkaisuus ja mykkäkoulu ovat tyypillisiä henkisen väkivallan muotoja

pareilla, jotka hakeutuvat perheneuvontaan. Seksuaalista väkivaltaa on myös jonkin verran, etenkin painostamista seksiin. Taloudellista väkivaltaa esiintyy myös jonkin verran. Digitaalinen väkivalta lisääntyy. Tavallisia digitaalisen väkivallan muotoja ovat esim. puolison tai ex-puolison puhelimen tutkiminen ja sosiaalisen median käytön kontrollointi. Fyysistä väkivaltaa on muutamalla asiakasparilla vuodessa. Selkeää muutosta fyysisen väkivallan lisääntymiseen tai vähenemiseen ei ole havaittavissa.

Perheneuvonnassa ei ole tilastotietoa väkivallan määrästä asiakkaiden parisuhteissa.

3.17. LAB ammattikorkeakoulu

LAB ammattikorkeakoulu tuottaa Suomen ammattikorkeakoulujen digitaalisessa Campusonline.fi opintotarjontaportaalissa Lähisuhdeväkivalta-opintojakson.

Suomen ammattikorkeakoulujen opiskelijat voivat valita opintojakson maksuttomasti ja sisällyttää sen omaan tutkintoonsa. Opintojakso on valittavana myös avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnassa.

Lähisuhdeväkivalta opintojakson tavoitteena on

- oppia tunnistamaan ihmisten eri elämänvaiheissaan kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja nimeämään sen ilmenemismuotoja
- rohkaistua ottamaan lähisuhdeväkivalta puheeksi ja kohtaamaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita ammatillisesti
- vahvistaa osaamista palveluverkoston toimintamalleista,
- auttamismenetelmistä ja monialaisesta yhteistyöstä lähisuhdeväkivaltaa kohdattaessa.

Opintojakso on laajuudeltaan viisi opintopistettä ja se on suoritettavissa itsenäisesti verkossa. Opintojakso oli Campusonline tarjonnassa vuonna 2023 kolme kertaa: keväällä, kesällä ja syksyllä. Opintojakson suoritti 428 eri ammattikorkeakoulujen opiskelijaa.

Opiskelijoiden palautetta opintojaksosta:

”Mielestäni tehtävät oli esitetty selkeästi ja materiaalit tehtävineen olivat hyviä myös. Sain paljon tietoa lähisuhdeväkivallan toimijoista, minkä koin lisäksi erittäin tärkeäksi. Nautin muiden opiskelijoiden tehtäväjulkaisujen lukemisesta.”

”Sain paljon tärkeää tietoa, kuten Marak tuli tutuksi ja tieto aiheesta laajentui. Tunnistin jo työssäni mm. taloudellisen väkivallan tilanteen kurssin pohjalta, en olisi muuten sitä tajunnut, vaikka tilanne tulikin silmien eteen. Tärkeää sisältöä.”

”Tehtävät olivat hyviä, erityisesti oman paikkakunnan palvelujen selvittäminen.”

4. Pohdinta

Etelä-Karjalan hyvinvointialueen strategian yksi arvo on ”Mie turvaan” ja lähisuhdeväkivallan vastainen työ vastaa tähän omalta osaltaan. Etelä-Karjalan hyvinvointialueen johtoryhmän edustajana lähisuhdeväkivaltatyötä johtaa sosiaalipalvelun toimialuejohtaja.

Thl käynnisti valtakunnallisen lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattoreiden verkoston vuonna 2023 hyvinvointialueiden aloittaessa toimintaansa. Verkoston kautta saadaan alueille tietoa lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä ajankohtaisista aiheista ja verkoston työpajoissa työstetään yhdessä työtä tukevia toimintamalleja. Lisäksi verkostossa jaetaan hyviä käytäntöjä hyvinvointialueiden välillä.

Thl julkaisi vuoden 2022 lopulla suositukset kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ja koordinaattiorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi [Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattiorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi \(julkari.fi\)](#).

Lähisuhdeväkivallan tilastoinnissa ja raportoinnissa on puutteita ja suuriakin eroja eri organisaatioiden välillä. Järjestökentällä raportointi kuuluu selkeämmin rakenteisiin ja tilastotietoa on saatavilla. Väkivallan dokumentointi ja raportointi

tulee saada myös sotepalveluissa toimivaksi käytännöksi, jolloin lähisuhdeväkivallan ilmeneminen saadaan näkyväksi.

Työryhmän jäsenet ovat edelleen pohtineet korona-ajan eristäytyneisyyden vaikutuksia lähisuhdeväkivallan ilmenemiseen. Lisäksi on pohdittu pandemia-ajan aiheuttaneen ihmisille myös muita haasteita, esim. päihteiden käytön lisääntymistä ja muun muassa iäkkäiden ihmisten ulkopuolisten kontaktien vähentymistä, kun vierailuja rajoitettiin. Pohdintaa on ollut myös alkoholinkäytön, huumausaineiden ja sairauksien mahdollisesta linkittymisestä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Eri kulttuureista tulleiden erilaisia käsityksiä väkivallan käytön oikeuksista on myös pohdittu. On kuitenkin tärkeää huomioida, että lähisuhdeväkivaltaa ei pelkästään ole marginaaliryhmissä vaan tutkimusten mukaan joka kolmas on kohdannut jossakin elämänsä vaiheessa itse lähisuhdeväkivaltaa tai tuntee jonkun lähisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön. Siksi on erityisen tärkeä kysymys: "Tunnistetaanko lähisuhdeväkivalta asiakastilanteissa ja kysytäänkö sitä systemaattisesti?"

Tarkasteltaessa koosteessa käytettyjä tilastoja, lähes kaikissa yksiköissä, mistä tietoja on saatavilla, määrät on ainakin vähäisissä määrissä lisääntyneet.

Lapsiin kohdistunut väkivalta ja tilanteet, jossa lapsi on altistunut väkivallalle, ovat lisääntyneet. Toiminnassa ja hankkeissa on kiinnitetty asiaan huomiota ja erilaisia toimenpiteitä on jo toteutettu, tämän lisäksi on edelleen tehtävä aktiivisesti työtä väkivallan vähentämiseksi.

Etelä-Karjalan tilastoissa on nähtävissä saman suuntaista kehitystä sekä työikäisten että iäkkäiden osalta, väkivalta on noususuunnassa. Jo tehdyn työn lisäksi on jatkettava yhteistä työtä ja otettava käyttöön uudenlaisia työmenetelmiä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Poliisin tilastossa perheväkivallaksi luokiteltujen rikosten määrä on selkeässä kasvussa – yli 10 % edellisestä vuodesta. Sen sijaan perheväkivaltaan liittyvien kotihälytysten määrä on laskenut.

Yhteistyötä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja vähenemiseksi tulee edelleen aktiivisesti kehittää ja löytää keinoja, miten systemaattinen kysyminen saadaan osaksi normaaleja työkäytäntöjä.

Lisätietoja:

Kati Loisa, lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori, kati.loisa@ekhva.fi

Ritva Nikkilä, vastaava sosiaalityöntekijä Turvakoti ritva.nikkila@ekhva.fi

Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Kirjaamo

Valto Käkelän katu 3

53130 Lappeenranta

Vaihde 05 352 000

Faksi 05 352 7800

etunimi.sukunimi@ekhva.fi

www.ekhva.fi

Y-tunnus: 3221313-1

Asiakirja päättyy tähän.